

SWEDISH
ENVIRONMENTAL
PROTECTION
AGENCY

PM
2024-11-25

Ärendenummer
NV-00647-24

David Bruun
Tel: +46106981742
david.bruun
@naturvardsverket.se

Vägledning kring brukandet av klövvilt som resurs

Dagens älgförvaltning syftar till att uppnå en livskraftig älgstam av hög kvalitet i balans med betesresurserna.

Denna vägledning vänder sig främst till handläggare vid länsstyrelser, ledamöter i älgförvaltningsgrupper samt fastighetsägare och jakträttshavare som jagar inom älgförvaltningsområden.

Naturvårdsverket vill i vägledningen förmedla följande.

- Hur man kan säkerställa att det finns möjlighet att bedriva jakt på älg i alla delar av Sverige där den naturligt förekommer.
- Att balansen mellan klövviltstammarna och betesresurserna vid låga älgtätheter bör uppnås med andra åtgärder än att reglera ned älgstammen ytterligare, exempelvis genom att öka foderresursen.
- Hur man bör resonera kring förekomst av övriga naturligt förekommande klövviltarter, d.v.s. kronhjort, dovhjort, rådjur och vildsvin.
- Att alla klövviltarter inom ett område behöver beaktas vid förvaltningen.

Naturvårdsverkets strategi för svensk viltförvaltning

Naturvårdsverkets vision är att en viltförvaltning i balans gör att alla kan uppleva viltets värden. Visionen ska ses som en långsiktig målbild för svensk viltförvaltning. Vad som ingår i att uppleva viltets värden varierar, men här avses de olika nyttor, materiella och andra, som viltet har för oss människor. Även vetskapen om att viltarterna bevaras i vår natur har ett värde för många människor. Det som kan vara en nytta för någon kan samtidigt vara till olägenhet för någon annan, vilket ställer krav på att de olika perspektiven balanseras.

Eftersom viltförvaltningens förutsättningar förändras över tid så finns det inte ett givet svar på hur balansen ska se ut, utan det varierar i tid och rum. Visionen kan därmed sammanfattas till att viltförvaltning handlar om att få vilda djur och

människor att fungera tillsammans, idag och över tid. Det finns flera olika perspektiv inom viltförvaltningen.

Strategi för svensk viltförvaltning 2022–2029 utgår från tre övergripande perspektiv:

- Bevarande av viltarterna
- Brukande av vilt som resurs och
- Begränsning av skador och olägenheter av vilt¹

Förarbetena till dagens älgförvaltning

Det övergripande syftet med älgförvaltningen är att skapa en älgstam av hög kvalitet i balans med betesresurserna. I förarbetena till älgförvaltningen anges följande: *Jakt är en viktig källa till rekreation och försörjning.* Älgjakten intar här en särställning. Älgen är även en betydelsefull djurart för upplevelsevärdet i skogen och ett viktigt bytesdjur för landets största rovdjur, björn och varg.² Älgförvaltningen bör vara lokalt förankrad och ekosystembaserad.

I förarbetena resoneras även kring ekosystemansatsen och försiktighetsprincipen, vilket exemplifieras bland annat med att inte tillåta att tätheterna av älg blir för låga i områden med rovdjur. Vidare konstateras att, utöver att älgstammens storlek måste anpassas till den rådande och den framtida fodertillgången, så måste även hänsyn tas till förekomst av stora rovdjur, förutsättningarna för skogsproduktion och den biologiska mångfalden³.

Sedan propositionen beslutades har lokalt ökade stammar av andra hjortdjursarter tillfört en faktor som också påverkar älgstammen genom ökad konkurrens om födan.

Naturvårdsverkets instruktion

Naturvårdsverket har genom sin instruktion ett uppdrag att medverka till att främja brukandet av vilt som resurs.⁴ Naturvårdsverket har som en del i det arbetet tagit fram ett särskilt dokument⁵ i syfte att dels konkretisera uppdraget avseende brukande av klövvilt som resurs, dels att säkra livskraftig klövviltstammar av hög kvalitet. Livskraftiga viltstammar är grunden för brukande av vilt.

Det bör gå att jaga älg i alla delar av landet där arten naturligt förekommer

Förvaltningssystemet för älg är relativt välutvecklat med tydligt beskrivna inventeringsformer, obligatorisk avskjutningsrapportering, beräkningsverktyg för älgtäthet (LstMoose) och en beskattningsmodell (Älgfrode). De mål som är beslutade av länsstyrelsen och accepterade av förvaltningens aktörer gällande stammens utveckling avseende täthet och sammansättning är möjliga att nå med dagens förvaltning.

Älgen är som art relativt enkel att förvalta sett till biologiska förutsättningar. Älgförvaltningen är dock mer komplicerad när den betraktas utifrån sociala och

---

¹ Strategi för svensk viltförvaltning 2022-2029, s 6.

² Prop. 2009/10:239, s 17.

³ Prop 2009/10:239 s 22.

⁴ 3 § 17 förordningen (2012:989) med instruktion för Naturvårdsverket.

⁵ Att bruka klövvilt som resurs-konkretisering, se bilaga.

ekonomiska förutsättningar då intressekonflikter lätt kan uppstå. Dagens förvaltningssystem syftar därför till att uppnå en ekosystembaserad lokal förvaltning som bygger på samverkan och dialog mellan berörda intressen.

På regional nivå finns länsstyrelsens övergripande riktlinjer för älgförvaltningen⁶ som tagits fram tillsammans med viltförvaltningsdelegationen och som innehåller riktlinjer för förvaltningen inom länet. Inom länet finns även älgförvaltningsplaner för länets älgförvaltningsområden, i syfte att åstadkomma en ekosystembaserad förvaltning av älgstammen. Även jakten inom licensområden berörs av älgförvaltningsplanerna. Slutligen, på lokal nivå finns älgskötselplaner för de olika älgskötselområdena. De mål som sätts i dagens älgförvaltnings- och älgskötselplaner avser uppnå en livskraftig älgstam av hög kvalitet i balans med betesresurserna. Mål sätts om vilken täthet och sammansättning älgstammen ska anta och som ska bidra till att nå mål om skadenivåer på skog och gröda samt viltolyckor, men även kvalitetsmål såsom kalvvikter och reproduktion är viktiga inom älgförvaltningen.

I ett scenario då reglering av älgstammen utgör det enda verktyget för att lyckas nå såväl kvalitetsmål som skademål förväntas exempelvis åtgärden att sänka älgstammen ge effekter på såväl älgpopulationens kvalitet som skador på skog och gröda, samt mängden trafikolyckor. En glesare älgstam ger mer foder per individ, vilket förväntas gynna älgstammens kvalitet såväl i form av högre kroppsvikter som i form av en hög reproduktionstakt. En glesare älgstam förväntas även under vissa förutsättningar kunna leda till mindre negativa effekter på skog, gröda samt eventuellt orsaka färre trafikolyckor. En ökande stam förväntas medföra motsatta effekter.

Sett till brukandet av vilt som resurs saknas dock ett perspektiv. Det finns idag inga tydligt uttryckta mål inom älgförvaltningen som säkerställer att stammen inte understiger en lägsta nivå som medger ett långsiktigt brukande av älgen som resurs.

Ett långsiktigt brukande

Vad som anses vara den lägsta populationsnivån för att möjliggöra brukande av älg som en resurs bör enligt Naturvårdsverket tas fram genom demokratiska processer som involverar de intressenter som berörs av älg. Naturvårdsverket bedömer att det är möjligt att ange en miniminivå för det årliga långsiktiga jaktuttaget av älg som gäller inom älgförvaltningsområden och älgskötselområden i ett län.

Den lägsta älgtäthet som krävs för att möjliggöra denna miniminivå för jaktuttag bedömer Naturvårdsverket även kunna säkerställa andra delar av viltbruket som exempelvis viltskådning, kött och skinnförädling.

Naturvårdsverket anser att:

- länsstyrelsen med hjälp av viltförvaltningsdelegationen i de övergripande riktlinjerna bör ange ett minsta långsiktigt jaktuttag uttryckt i älg/1 000 ha (hädanefter **Jakt_{min}**)
- länsstyrelsen bör beakta detta värde vid prövningen av älgförvaltnings- och älgskötselplaner

---

⁶ 3 § 2 förordningen (2009:1474) om viltförvaltningsdelegationer .

- älgpopulationens storlek vid planperiodens slut bör vara så stor att **Jakt_{min}** bedöms kunna uppfyllas även nästkommande planperiod. Lämpligen används beskattningsverktyget Älgfrode för att göra prognosen.

Möjligt jaktuttag beskrivs i diagrammet nedan (fig 1) och är den del av den årliga tillväxten som återstår när dödlighet utöver jakt har räknats av (trafikdödlighet, predation och övrig dödlighet). Det innebär exempelvis att inom ett område där älgstammen utsätts för rovdjurspredation måste stammen tillåtas vara tätare än i områden som saknar predation för att kunna säkerställa det minsta önskade jaktuttaget. Figur 1 beskriver hur det möjliga jaktuttaget varierar med olika älgtätheter.

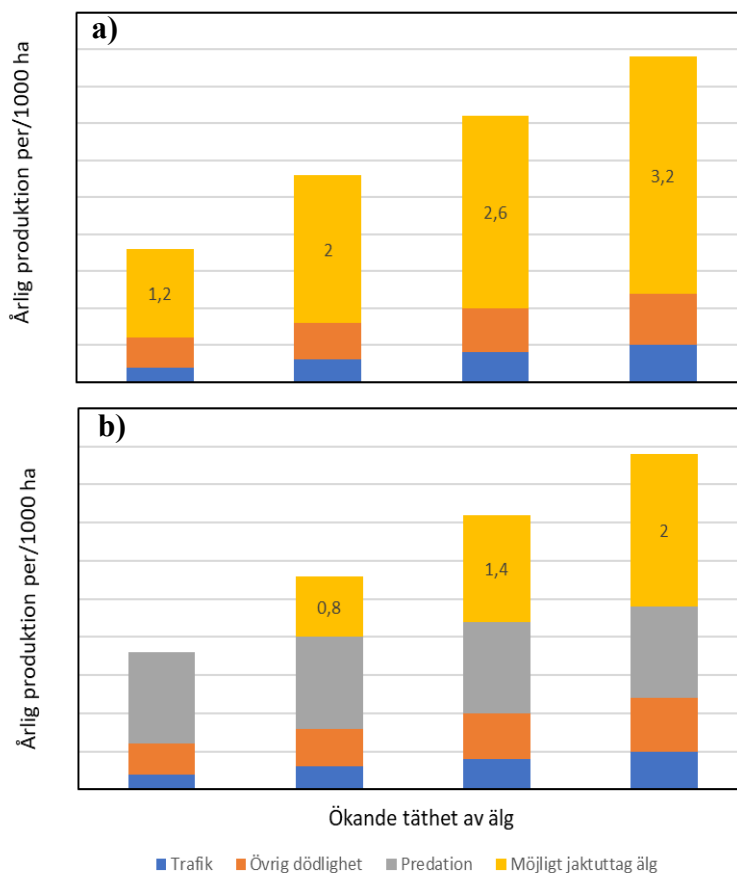
Vid den täthet (nedre diagrammet till vänster) som beskrivs i figuren (fig 1) försvinner den årliga tillväxten (genom kalvproduktion) helt eftersom hela årstillväxten går åt till predation, trafik och övrig dödlighet. Ingen jakt är möjlig om stammen ska bibehållas på samma täthetsnivå. Skulle någon av faktorerna trafikdödlighet, predation eller övrig dödlighet plötsligt öka skulle älgpopulationen sjunka och eftersom inget jaktuttag finns kan inte heller stammen fås att öka genom mänsklig påverkan (givet att inte rovdjuren får jagas). När stammen ligger vid en nivå där jakt inte är möjlig finns även en risk att stammen ökar om t.ex. predationen minskar. Då saknas jakten som reglerande faktor vilket kan medföra en ökning av stammen.

Jakt_{min} bör vara fristående från övriga mål inom älgförvaltningen och ses som en miniminivå som inte bör underskridas oavsett om övriga mål har uppnåtts eller ej. Om övriga mål som exempelvis skador för areella näringar och trafikolyckor inte är uppnådda vid en älgstam som ligger vid **Jakt_{min}** bör dessa mål uppnås med andra medel än reglering av älgstammen, exempelvis genom minskning av konkurrerande klövviltarter, foderskapande åtgärder och reglering av trafikens hastighet eller förbättrade viltövergångar⁷.

När nivån för **Jakt_{min}** ska beslutas bör dock möjligheten till jakt på annat klövvilt vägas in. Således kan en relativt låg nivå accepteras i områden där många andra klövviltarter förekommer medan en högre nivå kan behövas när få andra arter förekommer. **Jakt_{min}** kan dock inte anges till 0 utan behöver vara positiv. En miniminivå för jakt är därmed också en faktor som säkerställer att stammen inte blir för liten. Detta är inte att likställa med ett förvaltningsmål, utan det bör ses som en nivå att inte underskrida. Lokalt kan förvaltningen sätta högre mål när så är möjligt. Beaktas bör även att älgen har en särställning gentemot övrigt klövvilt, som nationalsymbol och som jaktbyte.

---

⁷ Trafikverket. Redogörelse för utveckling av viltolyckor, publikation 2022:117.

Figur 1. a) Gul andel av staplarna beskriver det möjliga jaktutrymmet per ytenhet givet att stammen ska hållas på samma nivå mellan åren. Det möjliga jaktutrymmet ökar med tätare älgpopulation. Länsstyrelsen bör bestämma det lägsta möjliga jaktutrymme som kan accepteras (**Jaktmin**) och därigenom säkerställa brukandet av älg som resurs. b) Med rovdjurspredation sänks det möjliga jaktuttaget och älgpopulationen måste vara tätare för ett givet jaktuttag jmf med om det inte förekommer predation. I detta exempel åskådliggörs hur en älgstam som utsätts för predation kommer behöva vara tätare för att ge motsvarande Jaktuttag (jämför t.ex. Jaktuttaget 2 i de båda fallen a-b).

Exempel på hur framtagande av ÄFP eller ÄSP med hänsyn till **Jaktmin** kan göras

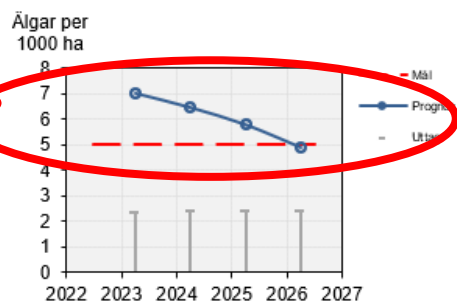
Inför länsstyrelsens fastställande av en älgskötselplan eller godkännande av en älgförvaltningsplan bör länsstyrelsen kontrollera att målvärdet för stammens täthet inte har satts lägre än att stammen då genererar ett jaktuttag som är minst i nivå med **Jakt_{min}**

Steg 1.

Länsstyrelsen har i samråd med viltförvaltningsdelegationen i de övergripande riktlinjerna angett länets **Jakt_{min}** för älg till 1,5 älgar/1 000 ha. En plan inkommer för länsstyrelsens fastställande med målet att skjuta ned älgstammen till 5 älgar/1 000 ha från dagens 7 älgar/1 000 ha genom en avskjutning av 2,4 älgar/1 000 ha årligen:

Förslag på avskjutning

	2022 /2023	2023 /2024	2024 /2025	2025 /2026
Antal per 1000 ha	2,3	2,4	2,4	2,4
% tjur av vuxna	57%	45%	45%	45%
% kalv av totalt	43%	50%	50%	50%
Antal tjurar	127	90	90	90
Antal kor	94	110	110	110
Antal kalvar	168	201	201	201
Totalt	389	402	402	402

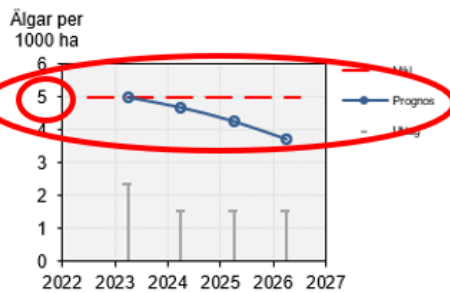

Steg 2.

Länsstyrelsen undersöker om **Jakt_{min}** kan tas ut när stammen har nått tätheten 5 älgar/1 000 ha. Antagande måste göras att övriga ingångsvärden i beräkningen hålls konstanta och att fördelningen inom avskjutningen är i linje med regionala riktlinjer. I detta exempel är detta inte möjligt med bibehållen stam, varför länsstyrelsen bör justera upp måltätheten så att **Jakt_{min}** kan tas ut långsiktigt:

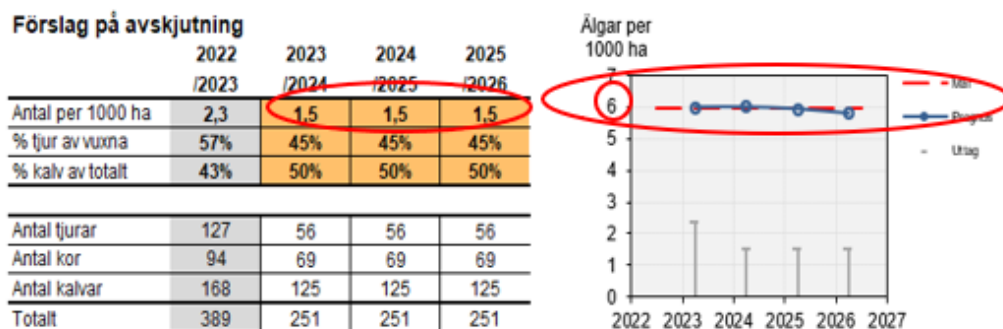
Förslag på avskjutning

	2022 /2023	2023 /2024	2024 /2025	2025 /2026
Antal per 1000 ha	2,3	1,5	1,5	1,5
% tjur av vuxna	57%	45%	45%	45%
% kalv av totalt	43%	50%	50%	50%
Antal tjurar	127	56	56	56
Antal kor	94	69	69	69
Antal kalvar	168	125	125	125
Totalt	389	251	251	251

Steg 3.

Länsstyrelsen finner i detta exempel att en älgstam av tätheten 6 älgar/1 000 ha medger ett jaktuttag som är i nivå med **Jakt_{min}** och att det kan tas ut kontinuerligt. Detta är den lägsta täthetsnivån stammen bör tillåtas anta.

Kronhjort

Älgförvaltningen är som nämnt välutvecklad. Bland de övriga klövviltarterna är kronhjorten den art som ligger närmast älgen när det gäller förvaltningens grad av utveckling, men den ligger samtidigt långt ifrån älgens nivå.

Avskjutningsrapporteringen är obligatorisk men inventeringsformerna är mer schematiskt beskrivna och ger inte den precision som älgförvaltningen har.

Det är möjligt att fastställa minsta långsiktiga jaktuttag för kronhjort i områden där arten förvaltas enligt den adaptiva modellen, inom den struktur som upprätthålls av myndigheterna. **Jakt_{min}** gällande kronhjort skulle dock i de flesta fall i jämförelse med älg vara av lägre vikt på grund av den lägre precisionen inom kronhjortsförvaltningen som helhet. Naturvårdsverket bedömer att respektive länsstyrelse bör avgöra huruvida de lokala förutsättningarna medger att ett värde anges för **Jakt_{min}** kronhjort. Även om precisionen i dagsläget är generellt låg för kronhjort skulle ett fastställt värde eventuellt kunna öka engagemanget för en mer strukturerad förvaltning och därmed högre precision framgent. Precis som för älg bör ett sådant värde anges i relation till övrigt jaktbart klövvilt och övriga lokala förutsättningar.

Övrigt klövvilt (dovhjort, rådjur och vildsvin)

Särskilt rådjur och vildsvin kan vara svåra att förvalta mot uppsatta mål eftersom de ofta uppvisar stora naturliga populationssvängningar som kan vara svåra att förutspå och parera för.

I dagsläget är det därför svårt att på samma sätt som beskrivits för älgen ange en nivå på minsta långsiktiga jaktuttag uttryckt i individer per tusen hektar när det gäller de arter som ligger utanför myndigheternas rådighet, d.v.s. rådjur, vildsvin och dovhjort. Förvaltningen av dovhjort, vildsvin och rådjur är också resultatet av lokalt engagemang och samverkan och kan variera kraftigt när det gäller precision. I den mån dessa arter förvaltas strukturerat till exempel enligt den adaptiva modellen sker detta frivilligt genom lokala samverkansformer. Jaktuttaget av dessa arter är snarare något att relatera till, med ungefärliga mått, när länsstyrelsen med hjälp av respektive vilthövdvaltningsdelegation anger **Jakt_{min}** för älg och eventuellt kronhjort.

Klövviltarternas bevarandevärde

Alla inhemska klövviltarter⁸ ska få finnas där de själva sprider sig och överlever utan stöd. Det är känt att exempelvis skadeverkningar av kronhjort på skog kan bli svåra i vissa landskapstyper⁹, främst på gran. Med anledning av detta har det rests frågetecken om kronhjort ska få finnas i sådana landskapstyper. Naturvårdsverkets uppfattning är att de fyra vilda hjortdjursarterna och vildsvin bör bevaras i de biotoper och i det klimat de har förutsättningar att leva i. Därmed bör förvaltningens inriktning inte vara att helt ta bort en art inom större geografiska områden även om artens närvaro kan innebära skador.

Flerartsförvaltning behövs vid brukandet av vilt

Klövviltarterna konkurrerar om foderresursen eftersom de har delvis överlappande nischer i ekosystemen. Vildsvinets nisch avviker dock mer mot övriga klövviltarter. Konkurrensen kan samtidigt vara hög om vissa foderarter som t.ex. bärris. Det finns ett begrepp inom klövviltsförvaltningen, ”älgekvivalenter”¹⁰, som illustrerar en jämförelse av de olika arternas foderbehov. Enligt detta begrepp motsvarar en älg två kronhjortar eller fyra dovhjortar eller sju rådjur. När arternas populationstätheter ska förvaltas bör en avvägning mellan arterna göras på grund av den konkurrens som finns om både foder och utrymme. Det kan vara lämpligt att tänka i älgekvivalenter dels för att undvika för hög mellanartskonkurrens, dels för att förstå hur stor den samlade belastningen blir på näringar som jord- och skogsbruk. I dagsläget saknas dock tillförlitliga skattningar av de olika klövviltarternas storlek, vilket försvårar beräkningar av det totala betetrycket och hur det fördelas mellan olika arter. Naturvårdsverket arbetar för att utveckla nya metoder att beräkna tätheter av annat klövvilt än älg, vilket bedöms kunna ge bättre underlag vid förvaltningen av hela klövviltsamhället.

Bilaga: Att bruka klövvilt som resurs-konkretisering

---

⁸ 25 § jaktförordningen (1987:905).

⁹ Jarnemo 2011, Barkskalning av kronhjort (PROJEKT NR 09/214 V-205-09).

¹⁰ Kleiber 1947